

Erik Venäläinen

**Arvot ja talous risteyksessä:
EU, Kiina ja uusi investointisopimus**

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu, 2021

TIIVISTELMÄ

Erik Venäläinen: Arvot ja talous risteyksessä: EU, Kiina ja uusi investointisopimus

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto, politiikan tutkimus, kansainvälinen politiikka

huhtikuu 2021

Tutkielmassa tarkastellaan, toimiiko Euroopan unioni (EU) normatiivisena ja arvoihin perustuvana toimijana kauppapolitiikassaan Kiinan kanssa. Tutkielmassa keskeinen tarkasteltava kohde on EU:n ja Kiinan välinen joulukuussa 2020 solmima investointisopimus (CAI), jota lähestytään sisällönanalyysin keinoin. Seitsemän vuotta tekeillä ollutta sopimusta on pidetty suurena harppauksena EU:n ja Kiinan välisissä kauppasuhteissa ja se jatkossa muun muassa tarjoaa eurooppalaisille sijoittajille ennennäkemättömän pääsyn Kiinan markkinoille. Myös Kiinalle sopimus on tärkeä. Sopimustekstin lopullista muotoilua ei ole vielä tehty, joten analyysi perustuu alustavaan sopimukseen. Euroopan parlamentin täytyy hyväksyä sopimus osana sen hyväksymistä EU:n osalta. Euroopan parlamentti (EP) äänesti kuitenkin 20.5.2021, että Kiinan on laskettava EU:lle asettamansa pakotteet ennen investointisopimuksen hyväksymistä. Komission on EP:n mukaan myös jatkettava ihmisoikeuksien toteutumisen korostamista Kiina-suhteissaan.

Tutkielmassa tutkitaan, kuinka EU:n normit ja arvot näkyvät sopimuksen tekstissä vai oliko EU:n joustettava neuvotteluvaiheessa normatiivisissa tavoitteissaan hyvän kilpailuaseman ylläpitämiseksi. Tarkastelun avulla voidaan päätellä, voiko EU:ta pitää normatiivisena valtana haastavissakin kauppakumppanuuksissa. Kiinan kasvanut vaikutusvalta ja taloudellinen kehitys on viime vuosikymmenien merkittävin geopolitiittinen muutos, joka on pakottanut EU:n määrittelemään uudestaan ulkopoliittisia linjauksiaan. Nämä muuttuneet voimasuhteet ja kansainvälisen poliittisen ilmapiirin kiristyminen ovat mielenkiintoinen lähtökohta tutkia normien merkitystä ja EU:n mukautumiskykyä nykypäivänä.

Avainsanat: Investointisopimus, normatiivisuus, Kiina, EU

Julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check – ohjelmalla

Sisällysluettelo

1.	<i>JOHDANTO</i>	3
2.	<i>TEORIAKEHYKSENÄ NORMATIIVINEN VALTA</i>	5
2.1.	Normatiivisen vallan käsite	5
2.2.	Normatiivinen talousvalta	6
3.	<i>EUROOPAN UNIONIN INVESTOINNIN JA KAUPPOLIITIKAN PERIAATTEET</i> ..	7
3.1.	EU normeihin perustuvana kauppapoliittisena toimijana	7
3.2.	Monenvälisyys	9
3.3.	Euroopan komission “Trade for All” strategia	10
3.4.	EU-Kiina strateginen kumppanuus	11
4.	<i>EU-KIINA INVESTOINTISOPIMUS</i>	15
5.	<i>SISÄLLÖN ANALYYSI METODINA</i>	17
6.	<i>ANALYYSI</i>	18
6.1.	Normatiivisen vallan viisi perusnormia	18
6.2.	Pienemmän intensiteetin normit	20
7.	<i>KRITIIKKI INVESTOINTISOPIMUSTA KOHTAAN JA YHDYSVALLAT</i>	22
8.	<i>JOHTOPÄÄTÖKSET</i>	24
	<i>LÄHTEET</i>	26

1. JOHDANTO

Loppuvuodesta 2020 Euroopan Unioni (EU) ja Kiina yllättivät monet saavuttamalla poliittisen sovun uudesta investointisopimuksesta (Comprehensive Agreement on Investment, CAI) pitkään jatkuneiden neuvotteluiden jälkeen. Se on suurin sopimus, mitä osapuolten välillä on solmittu. Se on herättänyt laajalti kritiikkiä, sillä EU mielletään normatiiviseksi vallaksi ja Kiinaan suhtaudutaan entistä negatiivisemmin. Taustalla on lisääntynyt huoli Kiinan tekemistä ihmisoikeusloukkauksista, erityisesti uiguureihin kohdistuvista sortotoimista ja Hongkongin demokratian alasajosta sekä Kiinan toiminnasta koronakriisin alussa (Turtiainen, 2021). Kiinan muuttuminen köyhästä, taaksepäin menevästä, strategisesti merkityksettömästä takavirrasta talousjätiksi, jollainen se on, on kiistatta ollut kahden viime vuosikymmenen tärkein geopolitiittinen kehitys (Maher, 2016). Kiinan markkinoiden avoimuuden puutetta ja kiinalaisen järjestelmän aiheuttamia markkinaväärityksiä on kritisoitu laajasti, joiden oikaisemiseen uusi investointisopimus muun muassa juuri tähtääkin.

Monien vuosien ajan Kiinan ja EU:n välinen yhteistyö on heijastanut molempien nopeaa talouskasvua sekä kansainvälisten profiilien nousua globaaleissa asioissa. Pekingin päättäjille on hyvin selvää, mitä Kiina haluaa EU:lta: (1) vapaan pääsyn Euroopan sisämarkkinoille; (2) turvallisen kodin sijoituksilleen; ja (3) mielekkään diplomaattisen vaihtoehdon sen yhä raivokkaammalle suhteelle Yhdysvaltoihin (Wu, 2004). Kiinan intressit ovat siis pitkään olleet jo tiedossa ja EU joutui vaikeaan tilanteeseen, missä investointisopimus hyödyttäisi sitä suuresti taloudellisesti, siinä samassa se saisi iskun normatiivisen vallan imagoonsa. EU kuitenkin päätti yrittää neuvotella sopimuksen, jossa Kiinaa painostettaisiin eri normatiivisiin vaatimuksiin ja alustavaan sopimukseen loppujen lopuksi päästiin. Se oli valtava haaste, sillä Kiinan tarkkailijat pitävät EU:n normatiivista valtaa edelleen kaksoisstandardina (Wang 2009). Kiinan mukaan esimerkiksi eurooppalaiset poliitikot käsittelevät terrorismia ja pakolaisongelmaa suurimmaksi osaksi ulkoisina uhkina, kun taas eurooppalaiset kommentit esittävät tiibetiläisten tai uiguurien Kiinassa tekemiä terrori-iskuja yleensä kiinalaisen virheellisen politiikan loogisena seurauksena (Liu & Dai 2016: 136).

Sopimuksessa Kiina vahvistaa eurooppalaisten investointien markkinoillepääsyä ja lisää ennakoitavuutta. Paremman markkinoillepääsyn lisäksi CAI kehittää myös yhteistä sääntöpohjaa esimerkiksi valtioneuvosten läpinäkyvyydestä, teknologian pakkosiirtojen kieltämisestä ja kestävästä kehityksestä (Turtiainen, 2021).

Tässä tutkielmassa tutkitaan, kuinka EU:n normit näkyvät uudessa Kiinan kanssa solmitussa investointisopimuksessa (CAI, 2021), ja näyttäytykö täten EU kehittyvässä ulkopoliittisessa

toimintaympäristössä edelleen normatiivisena toimijana. Tutkimuskysymys voidaan myös esittää käänteisesti, eli onko kilpailun koveneminen pakottanut EU:n tekemään sopimuksia, joissa se joutuu tinkimään arvoistaan. Metodina tutkielmassa toimii sisällön analyysi, jonka keinoin investointisopimuksesta pyritään löytämään EU:n normatiivisia tavoitteita. Normit, joita tässä tutkielmassa käsitellään ovat valikoituneet Ian Mannersin (2002) jaottelemista perusnormeista ja niin sanoituista pienemmän intensiteetin normeista.

Primääriaineistona tässä tutkielmassa käytetään EU:n ja Kiinan solmimaa alustavaa investointisopimusta. Teoreettisen viitekehyksen muodostaa Ian Mannersin (2002) luoma normatiivisen vallan teoria. Myös Forsbergin (2011) erittelemät normatiivisen vallan kriteerit otetaan analyysissä huomioon. Teoriaa ja kriteereitä käytetään tunnistamaan normatiivisen vallan piirteitä, minkä jälkeen niitä peilataan investointisopimuksesta löytyviin arvoihin. Tämä lähestymistapa tekee mahdolliseksi analysoida EU:n tämänhetkistä normatiivisuutta kauppasuhteissaan.

Tutkielmassa ensin hahmotellaan, mitä normatiivisen vallan teoria tarkoittaa ja käsitellään EU:n roolia historiallisena normatiivisena toimijana. Ennen varsinaista analyysiä, on tarkoituksenmukaista ensin pohjustaa, kuinka EU näkee itsensä ja mihin arvoihin se haluaisi toimintansa perustuvan. EU haluaa juuri kauppapolitiikansa avulla levittää normejaan maailmalle ja siksi sen toimintaperiaatteet nousevat keskiöön. Tutkielmassa vastataan analyysin avulla kysymykseen juuri siitä, pystyykö EU protektionismin noustessa ja kilpailun koveudessa toimimaan asettamiensa arvojensa mukaisesti ja edistämään normatiivisia tavoitteitansa, vai onko sen joustettava niistä säilyttääkseen kilpailuasemansa.

2. TEORIAKEHYKSENÄ NORMATIIVINEN VALTA

2.1. Normatiivisen vallan käsite

Tässä tutkielmassa teoreettisena viitekehyksenä käytetään Ian Mannersin (2002) luomaa normatiivisen vallan teoriaa. Normatiivisen vallan käsite on hyvin kiistelty, mutta teoria on nykyään yksi suosituimmista EU:n ulkopoliittikkaa tutkittaessa. (Forsberg, 2011). Normatiivisen vallan teoria voidaan EU:n tapauksessa nähdä tarkoittavan sen pyrkimystä vaikuttaa muihin tahoihin omien periaatteiden levittämiseksi. Normatiivisen vallan teoria tuntuu tästä syystä mielekkäältä kehiksellä tälle tutkimukselle. Tutkittaessa EU:n normatiivista luonnetta kauppapolitiikassaan normatiivisen vallan teoria on luonnollinen lähtöpiste. Sen avulla voidaan määrittää, mitä EU:n normit ovat ja tarkastella, kuinka ne näkyvät EU:n ja Kiinan uudessa investointisopimuksessa. Täten voidaan selvittää, voiko EU:ta luonnehtia normatiiviseksi vallaksi kauppapolitiikassaan Kiinan kanssa.

Mannersin (2002) mukaan sotilaallinen voima ei kuvaa EU:n luonnetta ylikansallisen integraation vuoksi. EU:n normatiivisen vallan pohja perustuu pitkältä ajalta sovittuihin julistuksiin, perussopimukseen ja esimerkiksi kauppasopimukseen. Manners (2006) jaotteli viisi perusnormia, joihin EU perustaa toimintansa. Näitä ovat rauha, vapaus, demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä ihmisoikeus- ja perusvapauksien kunnioittaminen (Ihalainen, 2020). Perusnormit ovat keskeinen osa myös Kööpenhaminan kriteereitä. EU viittaa Kööpenhaminan kriteereissä nimenomaisesti länsimaisen yhteisön perustuslakiin ja määrittelee liberaalin demokratian, demokraattisen rauhan ja monenvälisen yhteistyön edistämisen ja suojelun sen perustavoitteeksi (Schimmelfennig, 2006). Ne ovat myös normeja, joihin viittauksia pyritään löytämään EU:n ja Kiinan välisestä investointisopimuksesta.

Tässä tutkimuksessa investointisopimuksesta pyritään löytämään viittauksia myös Mannersin (2002) erottelemaan neljään niin sanottuun pienemmän intensiteetin normiin. Pienemmän intensiteetin normit ovat otettu tutkimukseen mukaan, sillä ne nähdään olevan helpommin Kiinan hyväksyttävissä ja siten myös useammin sopimuksesta löydettävissä. Ne eivät sodi Kiinan ideologiaa vastaan yhtä paljon, kuin normatiivisen vallan perusnormit. Pienemmän intensiteetin normeja ovat syrjinnän vastaisuus, vähemmistöjen suojelu, kestävä kehitys, hyvä hallinto ja sosiaalinen yhteisvastuu.

On hyvä mainita, etteivät kaikki ole samaa mieltä EU:n normien yleismaailmallisuudesta, samalla tavalla kuin YK:n normien. Jos EU määrittelee itsensä ja ajattelee itseään "hyväksi", tämä voi olla subjektiivinen määritelmä, joka liittyy tiettyyn eurooppalaiseen ymmärrykseen ja määritelty tiettyssä eurooppalaisessa kulttuurikontekstissa. Se ei välttämättä vastaa sitä, mikä muualla maailmassa

määritellään "hyväksi" tai "arvokkaaksi", mikä riippuu muista kulttuurisista tai sosiaalisista normeista. Joten EU:n "normatiivinen" voima saattaa yksinkertaisesti olla eurokeskisen kulttuurisen imperialismin osoitus. (Sjursen, 2006)

Normatiivisen vallan teorian näkökulmasta EU:ta voidaan lähestyä ulko- ja kauppasuhteissaan normatiivisena valtana. Tutkimuksen tarkoitus on päivittää tätä olettamusta ja analysoida uuden EU-Kiina investointisopimuksen kautta, voiko EU:ta pitää tänäkin päivänä normeja eteenpäin vievänä kauppapoliittisena toimijana.

2.2. Normatiivinen talousvalta

Poletti ja Sicurelli (2018) luonnehtivat EU:ta tahona, joka pyrkii lisäämään kilpailukykyään maailmankaupassa toimimalla samalla eettisenä ja normatiivisena voimana. Se on valtava haaste, mutta myös voimavara, sillä normatiiviset tavoitteet oikeuttavat monia kauppapoliittisia toimia. Normatiivisen vallan erottaa muun tyyppisestä voimasta se, miten näitä kauppapoliittisia epäsymmetriasuhteita hallitaan (Kavalski, 2008). EU:lla on myös mahdollisuus olla normatiivinen voima, sillä se on keskeinen toimija kansainvälisissä kauppasuhteissa. Sillä on valtava valta kaupassa, mutta sillä on myös merkittävä valta kaupan kautta. Kauppapolitiikka on siis strateginen kenttä EU:lle muokkaamaan imagoaan terveenä taloutena ja globaalina voimana. EU on julistanut kaksisyisen kunnianhimoisen tavoitteen: Euroopan talouskasvun edistämisen ja samalla kehityksen ja kasvun edistämisen ulkomailla. Tämä kaksisyinen tavoite on myös Kiinan kanssa olemassa. Kiina on tärkeä valtio EU:lle talouskasvun kannalta ja myös kehityskohde reilun kaupan ja kilpailusääntöjen osalta.

EU:n vapaakauppa sopimukseen kytketään lähes aina erilaisia ehtoja, joihin kauppakumppani sidotaan ja EU tavoitteisiin kauppasopimusten osalta on kirjattu sen arvot (Euroopan komissio, 2015). Investointisopimus ei ole poikkeus, sillä EU:lle on ollut tärkeää saada kytkettyä siihen erilaisia ehtoja, joihin Kiinan pitää sitoutua sopimuksen saamiseksi.

Normatiivisen vallan teoria ja normatiivisen talousvallan käsite sopivat viitekehyykseksi tälle EU:n ja Kiinan uutta investointisopimusta tarkastelevalle tutkimukselle juuri sen olettamuksen takia, että EU on kirjannut myös tähän sopimukseen edistämiään arvojaan.

3. EUROOPAN UNIONIN INVESTOINNIN JA KAUPPAPOLITIIKAN PERIAATTEET

3.1. EU normeihin perustuvana kauppaliittisena toimijana

Maailman suurimpana kaupparyhmänä ja toiseksi suurimpana taloutena EU on vakiinnuttanut asemansa merkittävänä markkinavoimana maailmanlaajuisessa kauppajärjestelmässä ja sen maailmanlaajuista ulottuvuutta on laajennettu yhä monimutkaisemman vapaakauppasopimusverkon avulla (Gammage, 2018). EU:n ulkomaankauppapolitiikalla pyritään säilyttämään korkeat kansainväliset sääntelystandardit ja laajempien arvopohjaisten ja muun muassa sosiaalisten tavoitteiden saavuttaminen on keskeinen osa yleistä eurooppalaisen kaupan filosofiaa. Arvojen edistäminen unionin toiminnassa ei täten rajoitu oikeuksien kunnioittamisen vaatimukseen. Päämäärään sisältyy myös muita sosiaalisia normeja ja tavoitteita, kuten työelämän normit ja tavoitteet oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseksi, hyvä hallintotapa ja kestävä kehitys ja ympäristönsuojelua edistäminen. Alueellisena toimijana EU on pyrkinyt lisäämään sosiaalista ulottuvuutta ulkomaankauppasuhteisiin 1990-luvun alkupuolelta lähtien sisällyttämällä esimerkiksi vapaakauppasopimukseen sosiaalilausekkeita (Gammage, 2018).

Ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen on EU:n perusarvo tai ”perustuslaillinen normi”, kuten Euroopan unionista tehty sopimus (SEU) (Lissabonin sopimus) (2007) vahvistaa. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 2 artiklassa unionin perustuslaillisiksi normeiksi määritellään ”ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, demokratia, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen”. Nämä ovat myös aiemmin mainittuja Mannersin (2002, 236) EU:n normatiivisen vallan viisi perusnormia.

Kaupan ehtojen yhdistäminen ihmisoikeuksien noudattamisen vaatimukseen ilmaistaan normatiivisesti siten, että EU:n on toimittava ulottamalla arvot, normit ja periaatteet myös ulkoiseen toimintaansa. Lissabonin sopimuksessa määrätään nimenomaisesti, että EU:n on kunnioitettava henkilöiden ihmisoikeuksia alueensa ulkopuolella sekä suhteessa alueen ulkopuoliseen toimintaan, että politiikkaan, jolla on ekstraterritoriaalisia vaikutuksia. SEU-sopimuksen 3 artiklan 5 kohdassa määrätään, että EU ”tukee ja edistää arvojaan ja etujaan” suhteissaan muuhun maailmaan. Lisäksi siinä määrätään, että EU osallistuu tukemaan vapaata ja reilua kauppaa, köyhyyden poistamista ja ihmisoikeuksien suojelua ulkosuhteissaan. SEU-sopimuksen 21 artiklan 1 kohta, jonka mukaan EU:n ulkoista toimintaa ”ohjaavat periaatteet, jotka ovat innoittaneet sen omaa luomista, kehittämistä ja laajentumista ja joita se pyrkii edistämään laajemmassa maailmassa”, täydentää 3 artiklan 5 kohtaa. Lisäksi SEU-sopimuksen 21 artiklan 3 kohdassa vahvistetaan, että EU ”noudattaa SEU-sopimuksen

3 artiklan 5 kohdassa ja 21 artiklassa asetettuja periaatteita ja pyrkii tavoitteisiin". Oikeudellisesti EU:n perustusarvot ilmaistaan paitsi Lissabonin sopimuksessa ja aikaisemmissa EU:n perustusasiakirjoissa ja myös EU:n perusoikeuskirjassa (2000). Euroopan perusoikeuskirja koostuu kuudesta ihmisarvoa, vapautta, tasa-arvoa, solidaarisuutta, kansalaisten oikeuksia ja oikeudenmukaisuutta koskevasta oikeuksien suojelun alueesta, ja se vakiinnuttaa oikeudet ja vapaudet unionissa. Peruskirjan tarkoituksena on vahvistaa kansalaisten yksilöiden perusoikeuksien ja -vapauksien suojelua EU:ssa asettamalla yksilö toiminnan keskiöön ja vapautteen, turvallisuuden ja oikeuteen perustuvan alueen luominen.

Kahden viime vuosikymmenen aikana EU on yhä enemmän tunnustanut vahvan ihmisoikeus- ja sosiaalipolitiikan edistämisen merkityksen vastauksena globalisaatioon, ja sen perusarvot on kirjattu ulkomaankauppasuhteita koskeviin tavoiteasiakirjoihin ja itse kansainvälisiin sopimuksiin. EU:ta luonnehditaan nyt normatiiviseksi voimaksi, joka ”muuttaa maailmanpolitiikan normit, standardit ja määräykset pois valtiokeskeisyyden rajoitetusta kokemuksesta” (Gammage, 2018). Gammagen (2018) mukaan tällä käsitteellistämällä on syvällisiä vaikutuksia ymmärrykseen siitä, miten EU pyrkii käyttämään esimerkiksi vapaakauppasopimuksia osana ulkopoliittikaansa. Kahdenväliset ja alueelliset kansainväliset investointi- ja kauppasopimukset ovat merkittävä osa EU:n laajaa kauppapolitiikkaa ja, jos kaikki nyt käynnissä olevat neuvottelut saataisiin päätökseen, ne voisivat kattaa lähes kaksi kolmasosaa EU:n kaupasta. Ulkopoliittisten linjausten laatiminen ei ole kuitenkaan aina helppoa. Eurooppa-neuvosto määrittelee ulkopoliitiikan alan periaatteet ja yleiset suuntaviivat. Ulkopoliitiikan laatimisprosessia leimaa usein ristiriita tilanteiden, arvojen, tavoitteiden ja mieltymysten erilaisten arviointien välillä strategioiden välillä (Pace, 2007).

Normatiivisuus EU:n kaupp- ja yhteistyösopimuksissa voidaan jäljittää Lomé IV yleissopimukseen (Doc. 21991A0817(01), 1989), jossa korostettiin EU:n "positiivista lähestymistapaa" kehitykseen, jossa "ihmisoikeuksien kunnioittaminen tunnustetaan todellisen kehityksen perustekijänä ja jossa yhteistyön ajatellaan edistävän näiden oikeuksien edistämistä". Merkittävää on, että kyseisen sopimuksen valmistelukunnan osapuolet totesivat ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion kunnioittamisen olevan tärkeä osa kauppaa ja kehitysyhteistyötä koskevaa sopimusta. Tämän lausekkeen sisällyttämisen taustalla oli EU:n lisääntyvä syy olla huolestunut siitä, ettei ole olemassa oikeudellista mekanismia, jonka avulla kaupp- ja kehitysmuunnokset voitaisiin keskeyttää, jos joku sen kauppakumppaneista räikeästi rikkoo ihmisoikeuksia. EU ja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden järjestö (AKT-järjestö) pääsivät 3. joulukuuta 2020 poliittiseen yhteisymmärrykseen uudesta ns. Post-Cotonoun sopimuksesta (edellinen vuodelta 2000), joka parafoitiin 15. huhtikuuta 2021. Sopimuksella pyritään parantamaan EU:n ja AKT-maiden

valmiuksia vastata yhdessä maailmanlaajuisiin haasteisiin ja siinä vahvistetaan yhteiset periaatteet seuraavilla aloilla: demokratia ja ihmisoikeudet, kestävä talouskasvu ja -kehitys, ilmastonmuutos, inhimillinen ja sosiaalinen kehitys, rauha ja turvallisuus, muuttoliike ja liikkuvuus (Eurooppa-neuvosto, 2021). Nykyisin muiden valtioiden kanssa tehtyihin kauppaa- ja yhteistyösopimuksiin pyritään sisällyttämään aina ihmisoikeuslausekkeita, mistä edellä mainittu sopimus on myös esimerkki.

Se, että ihmisoikeudet ovat EU:n perustavanlaatuisia normeja ja keskeisiä sen identiteetille kansainvälisessä yhteisössä, käy ilmi EU:n toimielinten lausunnoista. Esimerkiksi Euroopan ulkosuhdehallinto (EUH) on kuvannut ihmisoikeudet ”hopealangaksi”, joka kulkee kaikissa EU:n ulkoisissa toimissa. Samoin EU:n neuvosto on yksilöinyt ihmisoikeuksien edistämisen ja turvaamisen laillisena velvollisuutena, ja vuonna 2012 hyväksyttiin ihmisoikeuksien ja demokratian strateginen kehys ja siihen liittyvä toimintasuunnitelma (2012).

Tärkeä tapa varmistaa, että sosiaalisen solidaarisuuden etiikka otetaan huomioon kansainvälisen kaupan sääntelyä koskevissa institutionaalisissa päätöksissä, on vahvistaa institutionaalisia suhteita hallintopisteiden välillä (Snyder, 2010). EU:n arvoihin pohjautuvan politiikan kehittäminen sekä sisäisesti että ulkoisesti on ollut monien vuosikymmenien ajan jatkuva prosessi, ja joissakin tapauksissa unionin tuomioistuin on todennut, että unionin taloudelliset tavoitteet saattavat olla toissijaisia sen sosiaalisten tavoitteiden kanssa. Vaikka kaupan ja kehityksen välisestä suhteesta on tullut ”asteittain vahvempi”, oikeuskäytäntö kaupan ja kehityksen sekä kaupan ja ihmisoikeuksien välisestä suhteesta on erittäin rajallinen. Vain kahdessa tapauksessa on käsitelty EU:n vapaakauppasopimusten ihmisoikeuslausekkeiden mahdollisia oikeusvaikutuksia ja ekstraterritoriaalisia vaikutuksia. (Gammage, 2018)

3.2. Monenvälisyys

Monenvälisyydelle on ominaista sen laadullinen ulottuvuus: ”se koordinoi kansallista politiikkaa kolmen tai useamman valtion ryhmissä tiettyjen periaatteiden pohjalta näiden valtioiden välisten suhteiden järjestämiseksi” (Ruggie 1992, 567). Nämä käytöksen periaatteet eivätkä valtioiden erityiset edut tai tietyn tilanteen ”strategiset tarpeet” määrittelevät, mikä on asianmukainen käytös. Ruggie sulkee pois mahdollisuuden, että valtio, jolla on eniten resursseja, voi yksin tältä pohjalta perustellusti odottaa saavansa lopullisen sanan missä tahansa tilanteessa monenvälisessä ympäristössä. Toistaiseksi monenkeskisyyden painottaminen näyttää sopivan ”normatiivisen” tai ”siviilivoiman” käsitteen kanssa ja antavan meille indikaattorin siitä, mikä ”normatiivinen” voima voi olla (Sjursen, 2006).

Monenvälisyyden ydin on kuitenkin suvereniteetin periaate. Itse asiassa Ruggie osoittaa, että aikaisimmat monenväliset järjestelyt suunniteltiin selviytymään tämän periaatteen kansainvälisistä seurauksista, kuten tarve varmistaa alueen hallussapito ja muiden poissulkeminen siitä. Löydettyjen ratkaisujen ydin oli, että samaa sääntöä sovellettaisiin kaikkiin valtioihin niiden koosta, sisäpolitiikasta tai aineellisista resursseista riippumatta (Sjursen, 2006). Tämä varmistaa tasa-arvon lain edessä ja lievittää huolta siitä, että voimakkaimmat pyrkivät vain asettamaan omat etunsa tai arvonsa normatiivisten huolenaiheiden nimissä. Kaikilla normeilla, joita myös EU väittää edistävänsä, ei ole aina välttämättä oikeudellista tukea monenvälisessä järjestelmässä. Tämä koskee erityisesti ihmisoikeuksia, jotka ovat EU:n ulkopolitiikan perusperiaate (Smith 2003; Menéndez 2004; Lerch ja Schweltnus, 2006). Vaikka ihmisoikeuksien korostaminen tärkeänä kansainvälisenä periaatteena on kehittynyt monenvälisissä olosuhteissa, ihmisoikeudet haastavat samalla monenvälisyyden ytimen. Ihmisoikeuksien periaate voi rikkoa ulkoisen suvereniteetin periaatetta (Eriksen 2006).

Ellei ihmisoikeuksien periaatteista tule myös positiivisia laillisia oikeuksia, jotka voidaan panna täytäntöön, on vaikea välttää sitä, että voimakkaimmat käyttävät "moraalista" ulkopolitiikkaa vain omien etujensa vuoksi ja vaikka he eivät tekisikään niin, heitä epäiltäisiin tekevän niin (Eriksen 2003). Tämä puolestaan johtaa mielivaltaan, koska ihmisoikeuksia ei käytännössä sovelleta kaikille yleisiin periaatteisiin. Tällainen mielivaltaisuus näkyy myös EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikassa (Smith 2003). Tämän ongelman voittamiseksi kaikki kansainväliset suhteet olisi alistettava yhteiselle oikeusjärjestykselle, joka muuttaisi valtopolitiikan parametrit ja määrittäisi uudelleen suvereniteetin käsitteen. Ihmisoikeudet olisivat silloin ”oikeudet, jotka on pantava täytäntöön oikeudellisessa mielessä” (Habermas 1999, 270).

3.3. Euroopan komission “Trade for All” strategia

Trade for all, Towards a more responsible trade and investment policy – on vuonna 2015 EU:n komission julkistama EU:n kauppapoliittinen strategia, jonka kestoksi on suunniteltu viisi vuotta. Strategian tavoitteena on parantaa EU:n kauppapolitiikan tehokkuutta, avoimuutta ja vastuullisuutta. On arvioitu, että strategian avulla komissio on halunnut hyödyntää kauppapolitiikkaa entistäkin enemmän keinona edistää omia muita poliittisia tavoitteita, kuten ihmisoikeuksia ja muun muassa kestävä kehitystä (Turtiainen, 2015). Komissaari Malmström (2015) onkin strategian avaussanoissa todennut, että tuloksena voisi olla ei ainoastaan EU:n intressien turvaaminen kauppapolitiikassa, mutta myös EU:n arvojen.

Strategian mukaan EU:n investointipolitiikka perustuu eurooppalaisiin arvoihin (2015, 20). EU:lla katsotaan olevan ”erityinen vastuu” johtaa globaalin investointisääntelyjärjestelmän uudistamista, sillä EU on tämän järjestelmän luojia ja tärkeimpiä toimijoita (emt., 21). EU:n tavoitteena on myös käyttää kauppaa- ja investointipolitiikkaansa inklusiivisen kasvun tukemiseksi kehittyvissä maissa. EU kun on eniten avoin talous kehittyvien maiden vienneille (emt., 22). Tyynenmeren alue ja Aasia ovat strategisesti tärkeimpiä alueita EU:n taloudelle. Strategiassa asetettiin tavoite EU:n ja Kiinan investointisopimuksen neuvottelun päättämiseksi ja sopimuksen solmimiseksi molempia osapuolia hyödyttävällä ja kaupan balansoivalla tavalla. On pantava merkille, että näiden tavoitteiden asettamisessa ei ole mainittu Kiinan ihmisoikeuksien kunnioittamisen parantamisesta, ainoastaan Kiinan markkinoiden avaamisen tarpeesta.

3.4. EU-Kiina strateginen kumppanuus

Ensimmäiset askeleet kohti jäseneltyjä suhteita EU:n ja Kiinan välillä otettiin 1990-luvun alkupuolella, kun Kiina vähitellen nousi kansainvälisestä eristyneisyydestä, jonka aiheutti Tiananmenin aukion mielenosoituksen väkivaltaiset tapahtumat vuonna 1989. EU:n lähentyminen Kiinaan oli osa uutta kiinnostusta Aasian mantereelle, jossa Kiina oli nousemassa merkittäväksi toimijaksi. Vuonna 1995 Euroopan komissio aloitti pitkän aikavälin politiikan Euroopan ja Kiinan välisille suhteille. Sen perustelut suhteiden vahvistamiselle olivat EU:n ja Kiinan kuvaileminen "suuriksi globaaleiksi voimiksi" (Euroopan komissio, 1995, 1998 ja 2001). EU ilmoitti aikomuksistaan harjoittaa aktiivista Kiinaa koskevaa politiikkaa tavoitteena helpottaa sen integroitumista "kansainväliseen yhteisöön" ja "osallistua Kiinan sisäisiin uudistuksiin" (Euroopan komissio, 1995).

Vuonna 2003 EU ja Kiina solmivat strategisen kumppanuuden, jota on uudistettu EU:n ja Kiinan välisellä strategisen kumppanuuden yhteistyöagendalla vuonna 2020 (EUH, 2020). Seuraavan vuosikymmenen aikana kumppanuus vahvistui merkittävästi vaikeista ajanjaksoista huolimatta (Smith ja Xie, 2010; Yang, 2014). Parhailtaan suunnitellaan EU-Kiina –yhteistyön uudistamista eli ns. Agenda 2025-asiakirjan luomista, josta sovittiin EU:n ja Kiinan välisessä vuoden 2019 huippukokouksessa. Asiakirja rakentuu neljälle pilarille, joita ovat rauha ja turvallisuus, vauraus, kestävä kehitys ja ihmisten välinen vuorovaikutus. (Eduskunta, ulkoministeriö, 2020) Vuodelle 2021 suunniteltu huippukokous on siirretty elokuulle 2021, eikä sen agenda ole vielä tiedossa.

Nykyään tilanteessa, jossa strategisten kumppanuuksien määrä on kasvanut, EU:n ja Kiinan strateginen kumppanuus erottuu yhtenä kattavimpana suurvaltojen välillä. Kumppanuuden syventäminen ei kuitenkaan ole ollut ongelmattonta, ja vakavat erimielisyydet ja väärinkäsitykset

vaikuttavat edelleen sen kehitykseen (Holslag, 2011; Zhang, 2014). Monesti EU:n ja Kiinan strateginen kumppanuus on hylätty merkityksettömänä diplomaattisena foorumina erilaisten toimijoiden välillä (Barysch, 2005). Huolimatta konkreettisten tulosten puuttumisesta ja vallitsevista maailmankatsomusten eroista, EU:n ja Kiinan strategisen kumppanuuden laajuutta ja voimakkuutta on laajennettu tasaisesti (Pan, 2012).

EU:n ja Kiinan strateginen kumppanuus tulisi ymmärtää kahdella tasolla. Kansainvälisesti strateginen kumppanuus katsotaan uudentyypiseksi suurvaltojen sosiaalisesti vuorovaikutukseksi, joka on syntynyt kansainvälisen järjestelmän muutoksista ja erityisesti uusien voimien, pääasiassa Brasilian, Venäjän, Intian, Kiinan ja Etelä-Afrikan noususta. Kahdenvälisesti strategisilla kumppanuuksilla tarkoitetaan areenoja, joissa toimijat osallistuvat roolipeleihin puolustaakseen kansainvälistä identiteettiään ja parantamaan asemaansa ja arvostustaan globaaleina toimijoina. Vuorovaikutuksen luonne riippuu kumppaneiden normien ja maailmankatsomusten yhtenevyydestä ja niiden suhteellisesta asemasta kansainvälisessä järjestelmässä, aina kilpailusta sopusointuun. (Michalski ja Pan, 2017) Kansainvälisen järjestelmän uudelleenmuotoilun nykyaikaisessa tilanteessa toimijoita ei yksinkertaisesti sosiaalisteta ennalta olemassa olevaksi järjestykseksi, vaan ne kilpailevat siitä, minkä periaatteiden, normien ja maailmankatsomusten tulisi vallita. Valtion sosiaalistuminen on siis kilpailukykyisempää kuin aiempina vuosikymmeninä, ja käsitteellisistä eroista toimijoiden välillä tulee merkittäviä. (Pan, 2012) Roolipaikasta, jonka sosiaalinen vuorovaikutus strategisen kumppanuuden avulla mahdollistaa, tulee tärkeä osa Euroopan ja Kiinan ulkopoliittikkaa antamalla niille mahdollisuuden toteuttaa ulkopoliittisia tavoitteita ja muokata kansainvälistä järjestelmää tavalla, joka suosii heidän identiteettiänsä kansainvälisinä toimijoina, Kiina nousevana valtana ja EU - normatiivisena (Michalski ja Pan, 2017).

Kiina käyttää usein kuvia hyödykseen muodostaessaan omaa rooliaan, jotka tukevat sekä sen historiallista perintöä että modernia identiteettiä. Toinen tärkeä ulottuvuus Kiinan identiteetissä on nouseva voima (Michalski ja Pan, 2017). EU:n ja Kiinan strategisen kumppanuuden yhteydessä tärkein roolikonsepti on "kansallisen riippumattomuuden vakaa vartija", joka muodostaa perustan Kiinan toiminnalle kolmansien maiden kanssa, joiden on kunnioitettava sen kansallista riippumattomuutta ja alueellista koskemattomuutta ja pidättäydyttävä puuttumasta Kiinan sisäisiin asioihin. Muut roolit, "kehitysmaiden mestari" ja "vastuullinen kumppani", ovat toissijaisia ja ilmaisevat erillisiä mutta toisiaan täydentäviä käsityksiä (Michalski ja Pan, 2017). Ensin mainittu herättää viimeaikaisia muistoja köyhyydestä ja oikeuttaa Kiinan pyrkimykset talouskasvuun samalla kun palataan takaisin Maon ideologiseen taisteluun "supervaltion hegemoniaa" vastaan.

Jälkimmäinen osoittaa Kiinan rauhanomaisen nousun ja valmiuden kantaa vastuunsa suhteessa kasvavaan maailmanvaltaan (Dai, 2010).

Kuten edellä on mainittu, 1990-luvun alusta lähtien EU on mieltänyt itseään "normatiiviseksi voimaksi", joka harjoittaa liberaalien arvojen ja normien levittämistä (Manners, 2002). Tämä voidaan nähdä roolikäsitykseksi, joka on hallitseva EU:n virallisissa keskusteluissa kolmansien maiden kanssa, ja se näyttää olevan perusta myös EU:n identiteettiprojektille EU:n ja Kiinan strategisessa kumppanuudessa. Normatiivisena voimana oleminen asettaa rajoituksia EU:n ulkopoliittikan sisällölle ja käytölle. Se tuo myös EU:lle odotuksia toimia kansainvälisissä asioissa tunnustamiensa arvojen ja periaatteiden mukaisesti (Michalski ja Pan, 2017). EU:lla voidaan nähdä kaksi roolia, jotka kumpuavat sen normatiivisista periaatteista: ”monenvälisyyden puolustaja” ja ”liberaali kauppavalta”. Monenvälisyyden puolustajan roolin avulla EU voi edetä vapauttamisohjelmassa kansainvälisellä tasolla hyödyntämällä kokemuksia monimutkaisten markkinoiden sääntelystä Euroopassa. Sen avulla EU voi sosiaalistaa Kiinan hyväksymään sääntöihin sidotun kansainvälisen järjestelmän ja edistää "tehokkaan monenvälisyyden" käsitettä. Liberaalin kaupan vallan rooli ottaa huomioon ensisijaisesti EU:n jäsenvaltioiden edut ja pyrkii vahvistamaan EU:n asemaa globaalina talousmahtina. Tämä rooli on merkittävä neuvotteluissa kolmansien maiden kanssa, joissa EU puolustaa aineellisia tai strategisia etuja. Rooli kilpailee monenvälisyyden hyväntahtoisen puolustajan ja viisaan, mutta holhoavan normatiivisen vallan kanssa. (Michalski ja Pan, 2017)

Vaikka Kiinalla oli EU-suhteessaan passiivinen rooli alkuvaiheella, kun se antoi EU:n täsmentää EU:n ja Kiinan suhteiden päämääriä ja tavoitteita, se ei hyväksynyt jo tuolloin joitain tarkempia rooliodotuksia. Erityisesti EU:n odotuksia Kiinan sosiaalistamisesta länsimaisiksi liberaaleiksi normeiksi ei otettu myönteisesti vastaan, minkä seurauksena EU:n ja Kiinan ihmisoikeusvuoropuhelu hajosi vuonna 1996, vaikka sitä jatkettiin myöhemmin vuonna 1997 (Euroopan komissio, 1998, 9). Vuonna 2001 EU myönsi, että "Kiina ei ole aina helppo kumppani" ja että "EU on huolissaan keskeisistä kysymyksistä, kuten ihmisoikeuksista ja kiristää suhteita" (Euroopan komissio, 2001, 7). Myös EU:n odotukset Kiinan integroitumisesta nopeasti monenväliseen maailmanjärjestykseen epäonnistuivat. Bryssel ei vaikuta kykenevältä muotoilemaan suhteita jäsenyyden ja etuoikeutetun kumppanuuden ulkopuolella oleviin maihin, jotka ylläpitävät sen normatiivisen vallan sosiaalistavaa vaikutusta (Kavalski, 2013). Kiinan näkökulmasta EU:n sille osoittama huomio oli toisaalta myös positiivista, koska se vastasi kiinalaisten käsityksiä sen kasvavasta globaalista roolista. EU oli tärkeä osa kiinalaista käsitystä moninapaisesta maailmasta vähentämällä kaksisuuntaisen maailman todennäköisyyttä, jota kiinalaiset pelkäsivät (Michalski ja Pan, 2017).

EU:n ja Kiinan välinen suhde alkoi kuitenkin huonontua vuoden 2020 lopulta alkaen. EU on asettanut Kiinalle ihmisoikeuspakotejärjestelmän mukaisia pakotteita vakavien ihmisoikeusrikkomuksien johdosta ((EU) 2021/478) ja Kiina vuorostaan vastapakotteita EU:lle (China MFA, 2021) maaliskuussa 2021.

4. EU-KIINA INVESTOINTISOPIMUS

Huolimatta Yhdysvaltojen ja Kiinan monimutkaistuneista väleistä, seitsemän vuotta ja 35 neuvottelukierrosta johti joulukuussa 2020 lopulta EU:n ja Kiinan yhteisymmärrykseen kattavasta investointisopimuksesta (The Comprehensive Agreement on Investments, CAI) ja alustavan sopimuksen solmimiseen. CAI on historiallinen ja ennennäkemätön sopimus, sillä se on kaikkien aikojen yksityiskohtaisin ja tärkein sopimus EU:n ja Kiinan välillä. Vaikka yhteisymmärrykseen päästiin, sopimuksen laatiminen on edelleen kesken. Aluksi oletettiin, että jäljellä on yksityiskohtien hiominen, sopimustekstin tarkistaminen, viimeistely ja kääntäminen ja siten valmistautuminen sopimuksen hyväksymiseen ja voimaantuloon. Sopimuksen tullakseen voimaan EU:n osalta EU-parlamentin tulee se ensin puoltaa. Euroopan parlamentti äänestikin 20.5.2021 selvällä enemmistöllä Kiinan ja Euroopan unionin välisen investointisopimuksen toisen vaiheen neuvottelujen pysäyttämiseksi. Syynä on muun muassa Kiinan Euroopan parlamentin jäsenille vuoden 2021 maaliskuussa asettamat pakotteet. Euroopan komissio eivätkä jäsenmaat saa edetä sopimuksen hyväksymisessä ennen kuin Kiina poistaa Euroopan parlamentin jäsenet pakotelialtaan. Parlamentti on kuitenkin jo aiemmin vuosina 2020 ja 2021 lausui muun muassa, että Hongkongia koskeva turvallisuuslainsäädäntö ja demokraattisen opposition tukahduttaminen siellä vaativat erityistä sopimuksen tarkastelua erityisesti työläisten oikeuksien osalta, samoin kuin kehotti komissiota ottaa Kiinan ihmisoikeustilanne huomioon sopimuksen valmistelussa sekä myöhemmin sen soveltamisessa (EP, 2021). Parlamentaarikko Virkkusen antaman haastattelun (Tanninen, 2021) mukaan Kiinan toimet Hongkongissa ja Xinjiangissa sekä EU:n asteittainen herääminen Kiina-riippuvuuteensa ovat tämän osatekijöitä, mutta keskeisin syy on molemminpuolinen pakotteiden asettaminen.

Sopimus on ajankohtainen, sillä Kiinan ja Euroopan välisten investointien ja kaupan esteiden poistamisen pitäisi johtaa maailmantalouden tasaisempaan elpymiseen ja kasvuun pandemian jälkeisenä aikana. Ottaen huomioon, että EU ja Kiina ovat molemminpuolisesti strategiset markkinat, kattava kaupp- ja investointisopimus on välttämätön, jotta voidaan turvata ja säännellä yli miljardi päivässä niiden välisiä rajat ylittäviä liiketoimia (Wang ja Li, 2020). Uusi mutkistunut sopimuksen hyväksymistilanne saattanee venyttää näiden tavoitteiden toteutumisen kenties todella pitkään.

Kiinalla on ollut haluja saada aikaan kokonaisvaltainen vapaakauppasopimus EU:n kanssa, mutta EU:ssa haluttiin ensin kokeilla, toimisiko suppeampi investointeihin liittyvä sopimus osapuolten välillä (Turtiainen, 2021). Vapaakauppasopimus olisi EU:lle poliittisesti arka, koska Kiinaan kohdistuva kriittisyys on kasvussa Euroopassa. Jonkinlainen sopimus on kuitenkin molemmille osapuolille elintärkeä, sillä riippuvuussuhteesta on tullut molemmin puolin vahva. EU:ssa on otettava

huomioon se, että Kiina hakee unionin tavoin läheisempiä kauppasuhteita eri puolin maailmaa (HS, 2020). EU joutuu tasapainottelemaan eri intressien välillä ja vaarana on, että jos ei tee mitään Kiinan kanssa ja muut tekevät, niin yritykset EU:ssa joutuvat huonompaan kilpailuasemaan. EU:n suurimpia huolenaiheita Kiinan kauppasuhteiden suhteen ovat: vastavuoroisuuden puute Kiinan markkinoille pääsyssä, tasapuolisten toimintaedellytysten puuttuminen EU:n sijoittajille, pakkoteknologian siirto, kestävä kehitys ja tehokkaat sijoitusriitojen ratkaisumekanismit (Wang & Li, 2020).

Kauppasopimuksista on viime aikoina tullut laajemman kiinnostuksen kohde, sillä ne liittyvät enemmissä määrin normatiivisiin tavoitteisiin, esimerkiksi ilmasto- ja ulkopoliittikan saralla. Tämä muutos yhdessä kasvavan protektionismin kanssa on lisännyt sopimusten hyväksymisten epävarmuutta niiden negatiivisen julkisuuden takia (Turtiainen, 2021). Turtiainen myös arvioi, että vaikka CAI on sisältönsä puolesta jokseenkin ongelmaton, se lisää EU:n sisäistä keskustelua Kiinaan liittyvistä ongelmista ja EU:n keinoista puuttua niihin. Juuri näin on nyt tapahtunut investointisopimuksen kannattamisen osalta Euroopan parlamentissa.

Uuden investointisopimuksen sisällön näkökulmasta sen katsotaan hyödyttävän eniten teollisuutta, jonka osuus EU:n investoinneista Kiinaan on Komission mukaan yli puolet (suurimpina autoteollisuus ja perusmateriaaliteollisuus). Kiina lupautuu helpottamaan myös monien palvelualojen kuten pilvipalvelujen, rahoitusalan, yksityisen terveydenhuollon, ympäristöpalvelujen, kansainvälisen meriliikenteen sekä lentokuljetuksiin liittyvien palvelujen investointeja maahan. Kiinalle puolestaan sopimus antaa paremmat mahdollisuudet etenkin ympäristöteknologiaan ja uusiutuvaan energiaan liittyvien investointien lisäämiseen Euroopassa. Käytännössä sopimus on Kiinalle kuitenkin enemmän strateginen, sillä se on voinut investoida Eurooppaan myös tähän saakka hyvin vapaasti (BOFIT, 2021).

EU:n ja Kiinan välinen kattava investointisopimus auttaisi tasapainottamaan osapuolten välisiä taloudellisia suhteita. EU:n ja Kiinan välinen luottoluokituslaitos ei ainoastaan tarjoaisi yhtenäistä oikeudellista kehystä kiinalaisten yritysten investoinneille EU:hun, vaan antaisi myös EU:n yrityksille mahdollisuuden nauttia avoimemmista markkinoista Kiinassa. Näin ollen EU:n ja Kiinan välinen CAI-järjestelmä edistäisi pitkälti osapuolten välisten asteittaisten jännitteiden poistamista, joka olisi vain hyvä uutinen molempien osapuolten yrityksille ja sijoittajille. (Wang ja Li, 2020) Sinänsä neuvoteltua investointisopimusta voidaan pitää molemmin puolin voittona, jos se nähdään puhtaasti liikeasiana. Nyt on epäluottamusta ja huolta kuitenkin siitä, että voidaanko ylipäätään luottaa Kiinaan ja tuleeko Kiina käytännössä toimimaan, niin kuin siltä on nyt vaadittu ja niin kuin se on aiemmin luvannut.

5. SISÄLLÖN ANALYYSI METODINA

Tutkielmassa metodina käytetään sisällön analyysiä, joka sopii kaikkiin laadullisiin tutkimuksiin. ”Sisällönanalyysiä voi pitää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin” (Tuomi, 2018). Sisällön analyysi on metodina sopiva selvittämään, miten rauha, vapaus, demokratia, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen, jotka ovat Mannersin (2002, 236) mukaiset EU:n normatiivisen vallan viisi perusnormia, näkyvät neuvotellussa investointisopimuksessa. Analyysissä selvitetään, onko tekstistä löydettävissä myös tavoitteet, jotka liittyvät neljän pienemmän intensiteetin normin noudattamiseen.

Sisältöanalyysi on tutkimusmenetelmä, joka käyttää joukkoa menettelytapoja tehdäkseen johtopäätöksen tekstistä. Nämä päätelmät koskevat viestin lähettäjä itse, viestiä tai viestin yleisöä. Tämän päättelyprosessin säännöt vaihtelevat tutkijan teoreettisten ja aineellisten etujen mukaan (Weber, 1990). Laineen (2020) mukaan sisällön analyysissä nostetaan tutkimuskysymysten näkökulmasta olennainen esiin aineistosta. Tässä tutkielmassa analyysi kohdistuu nimenomaan viestiin, eli investointisopimuksen tekstiin ja siinä näkyviin määriteltyihin arvoihin ja normeihin.

Verrattuna muihin tietojen tuottamis- ja analysointitekniikoihin sisältöanalyysillä on useita etuja. Sisällön analyysi tai sisältöanalyysi on metodina hyödyllinen esimerkiksi, koska viestintä on keskeinen osa sosiaalista vuorovaikutusta ja sisältöanalyttiset menettelyt toimivat suoraan ihmisten viestinnän tekstissä tai transkripteissa (Weber, 1990). Haastattelujen kaltaisiin tekniikoihin verrattuna sisältöanalyysi tuottaa yleensä häiritsemättömiä toimenpiteitä, joissa viestin lähettäjä tai vastaanottaja ei ole tietoinen siitä, että sitä analysoidaan. Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi voidaan nähdä erityisesti sisällön erittelynä, eli sopimustekstistä eritellään tutkittavat kohdat.

Sisällönanalyysi tässä tutkielmassa perustuu teorialähtöisyyteen. Aineistoa analysoidaan täten jonkin jo tunnetun teorian pohjalta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä tutkielmassa se on Ian Mannersin luoma normatiivisen vallan teoria. Ensimmäinen vaihe teorialähtöisessä sisällönanalyysissä on luoda analyysirunko, johon luodaan erilaisia luokituksia ja kategorioita (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Normatiivisen vallan teoria on eritellyt normit, joista normatiivinen valta on tunnistettavissa. Nämä normit muodostavat tämän tutkimuksen analyysirungon, jota vasten investointisopimusta tullaan peilaamaan. Analyysirunko ja eri kategoriat mahdollistavat sen, että aineistosta voidaan poimia ne asiat, jotka kuuluvat runkoon ja jättää huomiotta ne asiat, jotka eivät kuulu.

6. ANALYYSI

Analyysiosio jakautuu kahteen osaan. Ensin tarkastellaan, kuinka normatiivisen vallan viisi perusnormia näkyvät sopimuksessa, jonka jälkeen tarkastellaan kuinka niin sanotut pienemmän intensiteetin normit tulevat sopimuksessa esiin. Analyysikappaleessa keskitytään investointisopimuksen normatiivisuuden havainnointiin ja sen eri kappaleiden normatiivisten kohtien esittelemiseen. Löytyvien normien implikaatioita pohditaan tarkemmin johtopäätös kappaleessa. Havainnot analysoidaan seuraavaksi analyysirungon mukaisessa järjestyksessä:

- 1) viisi perusnormia
  1. Ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen
  2. rauha
  3. vapaus
  4. demokratia
  5. oikeusvaltio

- 2) neljä pienemmän intensiteetin normia:
  1. kestävä kehitys
  2. sosiaalinen yhteisvastuu
  3. syrjinnän vastaisuus ja vähemmistöjen suojelu
  4. hyvä hallinto

6.1. Normatiivisen vallan viisi perusnormia

Normatiivisen vallan viisi perusnormia mainitaan tai niihin viitataan investointisopimuksessa, mutta nämä maininnat ovat merkittävän pienessä roolissa. Huomioiden Kiinan viimeaikaiset ihmisoikeusloukkaukset ja demokratian vastaiset toimet, voisi odottaa, että EU:n tavoitteena olisi enemmissä määrin painostaa Kiinaa hyväksymään EU:n omia normatiivisia periaatteitaan sisällyttämään niitä investointisopimustekstiin.

Osapuolet ovat kuitenkin sitoutuneet johdanto-osiossa (Preamble) noudattamaan yleismaailmallisia ihmisoikeuksia, jotka on ilmaistu YK:n ihmisoikeusjulistuksessa (1948). Sopimus sisältää ihmiselämän arvoon liittyviä mainintoja siten, että ihmiselämän ja eläinkunnan sekä yleisen turvallisuuden vaarantaminen katsotaan esteeksi investointitoiminnassa. Ensimmäinen perusnormi:

ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen, on täten mainittu investointisopimuksessa, mutta hyvin ylimalkaisesti sopimuksen julistuksenomaisessa johdannossa. Tämän voidaan katsoa johtuvan siitä, ettei Kiinan edes odoteta noudattavan yleismaailmallisia ihmisoikeuksia, vaikka niin sanoisikin, ja että neuvotteluissa oli pelko, ettei Kiina suostuisi EU:nkin tavoittelemaan sopimukseen, jos ehdot olisivat liian tarkkoja.

Lisäksi tavoiteosiossa osapuolet sopivat edistämään investointeja siten, että samalla tuetaan ympäristön suojelun ja työoikeuksien korkeaa tasoa (Section IV, Sub-Section 3, art. 2.1), mukaan lukien taistelu ilmastonmuutosta vastaan ja pakkotyövoimaa vastaan, sekä relevanttien kansainväliset standardien ja sopimusten huomioon ottaminen. Osapuolet vaikuttavat siihen, että yritykset kunnioittavat yritysten sosiaalisen vastuun ja eettisten sääntöjen toteuttamista. Sopimuksessa todetaan, että osapuolet rakentavat taloudellisen suhteensa avoimuuden, vastavuoroisuuden ja molemminpuolisen hyödyn periaatteeseen. Kansainväliset työnormit ja tasa-arvo on siis löydettävissä investointisopimuksesta, mitä voidaan pitää merkittävänä myönnytyksenä Kiinalta.

Voidaan havaita, että sopimuksessa ei ole erikseen määräyksiä henkilöiden vapaudesta, demokratiasta, oikeusvaltiosta ja hyvästä hallinnosta. Sen sijaan sopimuksessa on määräyksiä ihmisoikeuksista, työntekijöiden oikeuksista, yritysten sosiaalisesta vastuusta ja kestävästä kehityksestä. Syrjimättömyyttä sopimus lähestyy vain investoijien syrjimättömyyden näkökulmasta.

Vakavat erot poliittisissa arvoissa ja ideologiassa ovat rajoittaneet ja rajoittavat yhä enemmän EU:n ja Kiinan mahdollisten strategisten suhteiden laajuutta ja syvyyttä. Kiina hylkää monet normit, periaatteet ja arvot, joita EU vaalii ja pyrkii edistämään kaikkialla maailmassa, mukaan lukien länsimaisen perustuslaillisen demokratian, oikeusvaltion ja riippumattoman uutismedian. Euroopan suhde Kiinaan testaa EU:n sitoutumista demokratiaan ja ihmisoikeuksiin, jotka ovat keskeisiä sen identiteetissä ja näennäisesti sen ulkopoliittikan keskiössä. (Maher, 2016)

Analyysi osoitti, että viidestä perusnormista: 1) ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen on mainittu yleisesti johdannossa YK:n ihmisoikeusjulistukseen viitaten, 2) rauhaa ja 3) vapautta sopimus ei kosketellut, 4) demokratiaa tai demokraattisia arvoja ei sopimuksessa mainita eikä myöskään 5) oikeusvaltiota. Ihmis- ja perusoikeuksista konkreettisesti sopimuksesta löytyy mainintoja työntekijöiden oikeuksista, joista oikeus työhön on ihmis- ja perusoikeus, ja yritysten sosiaalisesta vastuusta, jota voidaan myös nähdä tukevan työntekijöiden sosiaalisten oikeuksien edistämisenä. Yritysten sosiaalinen vastuu on kuitenkin liittymässä ihmis- ja perusoikeuksiin vain välillisesti, mutta se on pienemmän intensiteetin normi, joten sitä käsitellään vielä jäljempänä.

6.2. Pienemmän intensiteetin normit

Sopimuksessa pienemmän intensiteetin normit, erityisesti kestävä kehitys ovat nousseet keskiöön. Se on luonnollista seurausta siitä, että Kiinan kanssa ei voi tehdä tosiasiallisesti sopimusta esimerkiksi demokratia tai oikeusvaltio periaatteiden pohjalta. Siitä syystä EU on keskittynyt nostamaan hallinnollisia, syrjinnän vastaisia ja kestäväan kehitykseen nojaavia normeja ehdoksi sopimukselle.

Sopimuksessa (Section IV, Sub-section I, art. 2.1 ja 2.2) määrätään yritysten sosiaalisesta vastuusta. Sopimuksen mukaan osapuolet tunnustavat yritysten sosiaalisen vastuun ja eettisen säännösten merkityksen kestäväan kasvuun tähtäävässä investointipolitiikassa. Ohjenuorina osapuolet pitävät YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita sekä ILO:n³ (International Labour Organization) kolmikantaista periaatejulistusta, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa, samoin kuin OECD:n monikansallisia yrityksiä koskevaa ohjetta. Edelleen osapuolet ILO:n julistuksen nojalla sitoutuvat edistämään investointeja ihmiskeskeisestä lähestymistavasta käsin huolehtien sosiaaliturvasta, turvallisuudesta ja terveydestä työpaikoilla (Section IV, Sub-section 3, art. 5). Europarlamentit jäsenet kuitenkin huomauttivat istunnossaan 20.5.2021, että Kiinan hallituksen täytyy ratifioida ja panna täytäntöön useita ILO:n yleissopimuksia, mukaan lukien pakkotyövoimaa vastaiset sopimukset, kokoontumisvapautta koskevat sopimukset ja järjestäytymisvapautta koskevat sopimukset (Euronews 2021). Toisin sanoen, julistuksenomaisissa määritelmässä osapuolten on helppo viitata kansainvälisiin järjestöihin, kuten YK, ILO, ja niiden julistuksiin mainitsematta konkreettisia instrumentteja, joiden sopimuspuolia kumpikin osapuoli tosiasiasa on. Asia on sopimuskirjoitustekninen, sillä sopimuksen on tarkoitus olla voimassa pitkään, mutta toisaalta se ei kerro, millaisiin sopimuksiin kukin sopimuspuoli on käytännössä sitoutunut.

Kestäväälle kehitykselle sopimuksessa on annettu enemmän sijaa kuin ihmisoikeuksille, joista on vain edellä mainitut maininnat johdannossa sekä artiklassa 2. Osapuolet tunnustavat vastuullisen liiketoiminnan merkityksen kestäväan kasvun ja sopimuksen tavoitteiden edistämässä ja sitoutuvat edistämään vastuullisen liiketoiminnan käytäntöjä sekä keskeisiä kansainvälisiä vastuullisuusohjeita ja –periaatteita, mukaan lukien YK:n Agenda 2030:n tavoitteet (Section IV, Subsection I, art. 1.1). Osapuolet sitoutuvat tarjoamaan ei-valtiollisille toimijoille mahdollisuuden tulla kuulluksi sopimuksen kestäväan kehityksen sopimusosaan liittyvien kysymysten osalta. Tässä voidaan havaita,

---

³ ”YK:n ihmisoikeussopimuksista oikeutta työhön ja oikeudenmukaisiin työoloihin käsitellään TSS-sopimuksessa. TSS-sopimuksen tarjoamaa suojaa täydentävät kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimukset. ILO on hyväksynyt lähes 200 yleissopimusta, joista useimmat sisältävät määräyksiä työn oikeuden eri osa-alueista. Lisäksi ILO:ssa on hyväksytty julistus työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista. Perusperiaatteet ja -oikeudet rakentuvat neljän perusnormin varaan: oikeus järjestäytyä ja neuvotella työehtosopimuksia; pakkotyön kieltö; lapsityövoiman käytön kieltö; ja syrjinnän kieltö työelämässä.” (Ihmisoikeudet.net)

että kestävän kehityksen kysymyksessä on sopimuksessa nimenomainen määräys kansalaisyhteiskunnan ja yksityisten toimijoiden mahdollisuudesta osallistua. Sopimuksessa osapuolet tunnustavat toistensa oikeuden asettaa kestävää kehitystä, työelämän oikeuksia sekä ympäristön suojeluta koskevat politiikkansa sekä painopisteen kansainvälisten sitoumusten puitteissa. (Subsection 2, art. 1; Subsection 3, art. 1).

Neljän pienemmän intensiteetin normin osalta voidaan tehdä seuraava yhteenveto: 1) kestävän kehityksen tavoitteet ovat löytäneet hyvin sijaa investointisopimuksen tekstissä, samoin kuin 2) yritysten sosiaalinen vastuu, mikä on nähtävä osaksi sosiaalista yhteisvastuuta. Sen sijaan 3) syrjinnänvastainen työ on välillisesti johdettavissa ILO:n julistuksen maininnasta ja vähemmistöjen suojelu on kokonaan mainitsematta, samoin kuin 4) hyvän hallinnon periaatteet eivät ilmene lainkaan sopimustekstistä.

7. KRITIIKKI INVESTOINTISOPIMUSTA KOHTAAN JA YHDYSVALLAT

EU:n ja Kiinan välinen investointisopimus on herättänyt paljon kritiikkiä ja se vain yltyy. EU:ta on kritisoitu yhteistyöstä voimaantuneen ja normeista piittaamattoman Kiinan kanssa ja varsinkin Yhdysvalloissa sopimus on saanut riitaisen vastaanoton, koska se olisi virallisesti lausuttuna halunnut työskennellä EU:n kanssa yhdessä ja määrittää yhteisen linjan ulkopoliitikassaan Kiinaa kohtaan Bidenin hallinnon aloittaessa. ”Donald Trumpin presidenttikausi on edistänyt sitä, että EU on joutunut etsimään omia toimintatapojaan” (Miettinen, 2020). Tämä on ollut mahdollisuus EU:lle tehdä itseään hyödyttäviä ratkaisua ja irrottautua Yhdysvaltojen ja Kiinan välisestä suhteista. Investointisopimus haluttiinkin puskea läpi, juuri ennen Yhdysvaltojen presidentin vaihtumista. Yhdysvaltalaisten analyytikkojen ja poliitikkojen keskuudessa ilmoitus investointisopimuksesta herätti laajalti kritiikkiä EU:ta kohtaan myös siitä, että se ei ollut aiemmin kuullut Yhdysvaltoja. Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin (2020) mielestä taas ei ole mitään syytä ajatella, että Euroopan unionin on pyydettävä lupaa miltä tahansa kauppakumppanilta riippumatta siitä, kuinka tärkeä tai kuinka suuri se on ennen kauppaa- tai investointisopimuksen tekemistä. Investointisopimuksen puolustajat sanovat, että presidentti Trumpin hallinto oli samaan tapaan tehnyt kauppasopimuksen Kiinan kanssa ilman yhtenäistä strategiaa EU:n kanssa.

Kriitikot ovat syyttäneet EU:n johtajia erityisesti naiivisuudesta ja Kiinaan ei perustellusta luottamisesta esimerkiksi kestävän kehityksen kysymyksissä. Varsova oli ennen sopimuksen allekirjoittamista varoittanut Brysseliä siitä, että ”Euroopan yritykset aikaan sopimus Pekingin kanssa ennen tammikuuta vaarantavat sekä sen uskottavuuden ihmisoikeuksissa, että yhteistyön tulevan Bidenin hallinnon kanssa (Licandro, 2021). Suuria epäilyksiä liittyy myös useiden muiden lupausten toteutumiseen Kiinassa. Kriitikot molemmin puolin Atlanttia sanovat, että kauppa antaa Kiinalle etuoikeutetun pääsyn Euroopan markkinoille, kun Peking samalla estää Hongkongin demokratiaa edistävää liikettä ja ylläpitää pidätyskeskuksia Xinjiangin maakunnassa, jossa Kiinan kommunistinen hallitus on internoinut yli miljoonan uiguurin, oikeusryhmien mukaan (Licandro, 2021). Skeptikkojen joukossa on myös muun muassa Richard Youngs (2004), joka on pyrkinyt osoittamaan myös sitä, että EU:n ihmisoikeuspolitiikka perustuu tosiasiallisesti strategisiin näkökohtiin ja se voidaan selittää järkevien hyötylaskelmien tuloksena.

Komissio kuitenkin kertoo, että valvontaa varten perustetaan erilaisia mekanismeja, joihin kuuluu mm. työryhmiä ja säännöllisiä korkeantason tapaamisia. Lisäksi luotetaan säännölliseen dialogiin sekä käytännön toimijoiden kuten mm. yritysten ja järjestöjen osallistumiseen osana sopimuksen toimeenpanoprosessia. Ursula von der Leyen twiittasi keskiviikkona 30. joulukuuta, että kauppa

"tukee etujamme" ja "edistää ydinarvojamme". Samoin EU on väittänyt, että sopimus tarjoaa "vipua" työntämään Kiinaa pois pakkotyöstä.

Investointisopimukseen kohdistettu kritiikki on omiaan kertoamaan, että EU:n normatiivisen vallan käytön tai käyttämättä jättämisen merkitys on korostumassa, samoin kuin tarve löytää keinot toisaalta sitouttamaan kansainväliset kauppakumppanit arvopohjaiseen yhteistyöhön ja toisaalta olla vahvasti mukana globaalissa talouskilpailussa ja huolehtia omista intresseistä. Kritiikin voidaan katsoa myös olevan perusteltua siitä näkökulmasta, ettei investointisopimuksesta löydy juuri lainkaan viittauksia universaaleihin ja EU:n perusarvoihin, vaan vain yleinen maininta YK:n ihmisoikeusjulistuksesta, joka ei ole oikeudellisesti sitova asiakirja, vaikkakin erittäin merkittävä.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Analysoimalla investointisopimusta voidaan päätyä johtopäätökseen, että EU näyttäytyy neuvotteluprosessissa ja sen tuloksessa normatiivisena valtana, ja että sopimuksessa on löydettävissä EU:n ulkoisessa toiminnassaan ajamia arvoja. EU:n periaatteiden mukaisesti sopimus ei perustu pelkästään taloudelliseen hyötyyn, vaan EU on käyttänyt hyväkseen suuria sisäisiä markkinoitaan Kiinan saamiseksi paremmin mukaan kansainvälisten kauppapoliittisten standardien piiriin. Täytyy huomioida, että nimenomaan EU oli taho, joka neuvotteli sopimukseen sen normatiiviset piirteet, joihin Kiinaa joutui myöntymään. Voidaan myöskin todeta, että EU on silti joutunut hieman joustamaan arvojen vaatimuksesta, sillä pelkästään sopimuksen tekeminen ihmisoikeusrikkomuksia tekevän Kiinan kanssa voidaan monien mielestä nähdä EU:n alistumisena kilpailuaseman ylläpitämiseksi. Euroopan parlamentin äänestystulos ja sopimuksen laittaminen jäihin on mitä ilmeisemmin todella vahva teko, jolla halutaan osoittaa ihmisoikeuksien olevan puolustettava arvo, eikä vain maininta sopimusten johdannoissa. Ulkopolitiikalla ja pakotepolitiikalla, mukaan lukien vastapakotepolitiikka, on kuitenkin myös oma logiikkansa ja se, miten niillä voidaan vaikuttaa jo neuvotellun sopimuksen tilanteeseen, on vaikeaa tässä vaiheessa arvioida. On jokseenkin ilmeistä, että EU:n vaikeudet näyttäytyä uskottavana ja voimakkaana normatiivisena valtana jatkuvat. EU:n "normatiivinen" tai "pehmeä" valta - sen kyky mainostaa ja projisoida arvojaan, visioitaan ja ihanteitaan ympäri maailmaa – onkin eräiden arvioiden mukaan hiipumassa (Chang & Pieke, 2018).

EU on onnistunut sisällyttämään sopimukseen määräyksiä muun muassa kestävän kehityksen osalta ja sitonut Kiinan parantamaan työntekijöiden oikeuksia. Arvojensa mukaisesti EU on pyrkinyt edistämään kansalaisten hyvinvointia, turvallisuutta ja ympäristön suojelua osana investointipolitiikkaansa. CAI:ta ei ole vielä hyväksytty ja Kiina pysyy EU:n tarkkailun alaisena. Saamme nähdä, ovatko EU:n viimeisimmät vaatimukset Kiinalta sopimuksen läpi menemiseksi tuloksekkaita. Näin EU kuitenkin tekisi kaikkensa, että näyttäisi entistäkin normatiivisemmalta vallalta, jolla arvot ovat taloutta tärkeämpiä.

Vaikka uusi investointisopimus käsittelee pääasiassa liike-elämän investointikysymyksiä, se lisäsi EU:n sisäistä keskustelua Kiinaan liittyvistä ongelmista ja keinoista puuttua niihin. Vaikka EU onkin pystynyt pitämään arvoistaan kiinni Kiinan kanssa neuvotellessa, on prosessi synnyttänyt paljon kysymyksiä tulevaisuuden haasteista. Kiinan vaikutusvalta on kasvanut pisteeseen, missä sen ei tarvitse enää samalla tavalla kuin aiemmin myöntyä muiden vaatimuksiin, ja se pystyy kilpailemaan Yhdysvaltojen kanssa maailman vaikutusvaltaisimman ja rikkaimman valtion tittelistä. Kiinan

noussut vaikutusvalta on myös ensisijaisesti syy, miksi EU halusi tehdä investointisopimuksen. Kiinasta on tullut EU:n suurin kauppakumppani, ja EU:lle oli tärkeää sopia ympäristöstä, missä kilpailu Kiinan kanssa on säänneltyä. EU voi myös saavuttaa paljon, jos se yhtenäisenä voimana näyttää mallia ja ohjaa jäsenvaltioiden omia kauppapolitiikkojaan (EP, 2020). Koska investointisopimus on EU:n taloudelle hyvin tärkeä, se nostaa kysymyksiä siitä, ovatko normatiiviset arvot oikeasti etusijalla sopimuksen viimeistelyssä.

On esitetty, ellei ihmisoikeuksien periaatteista tule myös positiivisia laillisia oikeuksia, jotka voidaan panna täytäntöön, on vaikea välttää sitä, että voimakkaimmat käyttävät vain 'moraalista' ulkopoliittikkaa omien etujensa vuoksi ja että vaikka he eivät niin tekisikään, heidän epäiltäisiin tekevän niin (Eriksen, 2003). EU:n imagon kannalta sopimus syntyi kuitenkin suotuisasti, sillä se sai sen kaltaisen sopimuksen solmittua, jossa ihmisoikeusnormit (tai muutamat niistä) ovat kuitenkin selkeästi havaittavissa ja jonka avulla liiketoimintaympäristössä tapahtuu yhteiskunnalle ja ympäristölle myös positiivista vaikutusta. Tästä syystä näyttää siltä, ettei EU:hun ole kohdistumassa ainakaan kritiikkiä tai liialti epäilyjä siitä, että se käyttäisi moraalista ulkopoliittikkaa vain omien etujensa tähden.

Forsbergin (2011) normatiivisen vallan viisi kriteeriä, joita ovat normatiivinen identiteetti, normatiiviset intressit, tyypillisellä tavalla käyttäytyminen ja vaikutuskeinot sopivat EU:n toiminnan analyysiin investointisopimustapauksessa. EU:lla on normatiivinen identiteetti, sillä se identifioituu normatiiviseksi vallaksi ja on kirjannut arvonsa kauppaa- ja ulkopoliittikkansa tavoitteisiin. Normatiiviset intressit EU:lla ovat selvästi näkyvissä uudessa investointisopimuksessa. EU on myös käyttäytynyt normatiiviselle vallalle tyypillisellä tavalla ja ajanut normejaan mukaan sopimukseen, joskin kriitikot eivät pidä niitä riittävinä. EU on voimistanut vaatimuksiaan sopimuksen hyväksymisen ehtona. Vaikutuskeinona talouspolitiikka onkin EU:n paras tapa vaikuttaa muihin toimijoihin, ja investointisopimus Kiinan kanssa on hyvä esimerkki siitä. Täten voidaan sanoa, että Forsbergin normatiivisen vallan kriteerit täyttyvät ja EU:ta voidaan pitää investointisopimuksen solmimisen jälkeenkin normatiivisena valtana.

Teokset

- Eriksen, E. (2006). The EU – a cosmopolitan policy? *Journal of European public policy*.
- Eriksen, E. (2003). Why a Charter of Fundamental Human Rights in the EU? *Ratio juris*.
- Gammage, C. (2018). A critique of the extraterritorial obligations of the EU in relation to human rights clauses and social norms in EU free trade agreements. *Europe and the world: A law review*.
- Habermas, Jurgen. (1988). *Theory and practice*. Cambridge: Polity Press.
- Holslag, J. (2021). *Self-Betrayal: How the west failed to respond to China's rise*. The International spectator.
- Ihalainen, A. (2020). *Syy ei ole meissä vain muissa*. Kandidaatintutkielma.
- Ihmisoikeudet.net. Työntekijöiden oikeudet. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/oikeus-tyohon/>.
- Lerch & Schweltnus. (2006). Normative by nature? The role of coherence in justifying the EU's external human rights policy. *Journal of European public policy*.
- Poletti, A. ja Sicurelli, D. (2018). *The political economy of normative trade power Europe*. Springer international publishing.
- Smith, M. (2004). *Europe's foreign and security policy: the institutionalization of cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Snyder, F. (2010). *The EU, the WTO and China*. London: Bloomsbury publishing.
- Tool, M. R. (2001). *The discretionary economy: A normative theory of political economy* (1st ed.) Taylor & Francis.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2018a). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2018b). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Zhang, X. (2006). *International trade regulation in China: law and policy*. Oxford England: Hart Publishing.

Wang, L. ja Li, Y. (2021). The negotiation of EU–China comprehensive agreement on investment and its potential impact in the post-pandemic era. Informa UK Limited.

Weber, R. P. (1990). Basic content analysis (2nd ed.). Newbury Park, Calif: Sage Publications.

Artikkelit

Barysch, K. (2005). Embracing the Dragon: Can the EU and China be friends? CESifo forum.

Chang, V & Pieke, F. (2018). Europes engagement with China: Shifting Chinese views of the EU and the EU-China relationship. *Asia Europe Journal*, 16(4), 317-331.

Erlanger, S. (2021). Will the sudden EU-China deal damage relations with Biden? <https://www.nytimes.com/2021/01/06/world/europe/eu-china-deal-biden.html>.

Euronews (2021). MEPs vote to freeze controversial EU-China investment deal. By Euronews updated: 21/05/2021 - 14:16. <https://www.euronews.com/2021/05/20/european-parliament-votes-to-freeze-controversial-eu-china-investment-deal>.

Europes contested deal with China sends warning to Joe Biden, Bloomberg (2021), <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-08/europe-s-contested-deal-with-china-sends-warning-to-joe-biden>.

Fallon, T. (2021). The strategic implications of the China-EU investment deal, <https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/>.

Forsberg, T. (2011). Normative power Europe, once again: A conceptual analysis of an ideal type. *Journal of Common Market Studies*, 49(6), 1183-1204.

Grieger, G. (2021). International agreements in progress comprehensive agreement on investment between the European union and its member states, 15.3.2021, https://www.europarl.europa.eu/thinktank/fi/document.html?reference=EPRS_BRI%282021%29679103.

Kavalski, E. (2013). Cooperation and conflict, the struggle for recognition of normative powers: Normative power Europe and normative power china in context, 247-267.

Licandro, P. (2021). EU-China comprehensive investment agreement. U.S. criticism, <https://europa.blog/2021/01/02/eu-china-comprehensive-investment-agreement-u-s-criticism/>.

- Maher, R. (2016). The elusive EU-China strategic partnership. *International Affairs (London)*, 92(4), 959-976.
- Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms? *Journal of common market studies*, 40(2), 235-258.
- Manners, I. (2008). The normative ethics of the European union. *International Affairs (London)*, 84(1), 45-60.
- Manners, I. (2013). Assessing the decennial, reassessing the global: Understanding European union normative power in global politics. *Cooperation and conflict*, 48(2), 304-329.
- Menendez, R. (2017). Menendez on Trump China praise. *States news service*
- Michalski, A & Pan, Z. (2017). Role dynamic in a structured relationship: The EU-China strategic partnership. *Journal of common market studies*, 55(3), 611-627.
- Miettinen, T. (2020). *Iltasanomat*. Helsingin yliopisto.
- Mykkänen, P. (2020). EU ja Kiina lähellä investointi-sopimusta, joka voi olla merkki Kiinan halusta valmistautua Bidenin ja EU:n yhteispeliin, *Helsingin Sanomat*, 21.12.2020. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000007697100.html>.
- Pace, M. (2007). The construction of EU normative power. *Journal of common market studies*, 45(5), 1041-1064.
- Pan, Z. (2010). Managing the conceptual gap on sovereignty in China-EU relations. *Asia Europe Journal*.
- Rosen, G. (2017). The impact of norms on political decision-making: How to account for the European parliaments empowerment in EU external trade policy. *Journal of European public policy*, 24(10), 1450-1470.
- Ruggie, J. (2008). *Embedding global markets: and enduring challenge*. Aldershot: Ashgate.
- Sjursen, H. (2006). The EU as a normative power: How can this be? *Journal of European public policy*, 13(2), 235-251.
- Smith & Xie. (2010). The European union and China: The logics of `Strategic Partnership`. *Journal of contemporary European research*.

- Tanninen, H. (2021). Neuvotteluosapuolien välillä hiertävät erityisesti sanktiot ja Kiinan väitetyt ihmisoikeusloukkaukset. Kauppalehti, 20.5.2021. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/eun-ja-kiinan-valinen-investointisopimus-menossa-jaihin-euroopan-parlamentissa/9ca3d102-61b5-4f00-95ce-f5d10d4d3e12>.
- Turtiainen, S. (2015). EU uudistaa kauppapoliitiikan suuntaviivoja. Elinkeinoelämän keskusliitto, 14.10.2015, <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/eu-uudistaa-kauppapolitiikan-suuntaviivoja/>.
- Turtiainen, S. (2021). EU:n ja Kiinan investointisopimus CAI. EU tasapainottelee taloudellisten intressien ja arvojensa välillä. FIIA Comment, 2021/5. https://www.fia.fi/wp-content/uploads/2021/03/comment5_eun-ja-kiinan-investointisopimus-cai.pdf.
- Webb, J. (2018). Resolving contestation through discursive engagement: towards the contextual diffusion of EU rule of law norms? Journal of southeast European and Black Sea studies.
- Wintour, P. (2020). China and EU poised to sign long delayed investment deal, <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/29/china-and-eu-poised-to-sign-long-delayed-investment-deal>.
- Yang, Z. (2006). Political civilization and modernization in China the political context of China's transformation. Hackensack, NJ; London.
- Yu, J. (2017). After brexit: Risks and opportunities to EU–China relations. Global Policy, 8(S4), 109-114.

EU/sopimukset ja muut virallislähteet

- BOFIT (2021). Kiina ja EU pääsivät yhteisymmärrykseen investointisopimuksesta. BOFIT viikkokatsaus 2021/02, 14.1.2021 https://www.bofit.fi/fi/seuranta/viikkokatsaus/2021/vw202102_2/.
- CAI (2021). EU – China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): list of sections. European Commission, 22.1.2021. <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2237>.
- China MFA (2021). Foreign Ministry Spokesperson Announces Sanctions on Relevant EU Entities and Personnel, 2021/03/22. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1863106.shtml.

- Eduskunta, ulkoministeriö (2020). Asia: EU-Kiina -huippukokous; kesäkuu 2020. UM2020-00542.
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2020-AK-308964.pdf>.
- EP (2020). EU-China trade and investment relations in challenging times. Study Requested by the INTA committee, European Parliament, Policy Department for External Relations, Directorate General for External Policies of the Union, PE 603.492 - May 2020.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603492/EXPO_STU\(2020\)603492_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603492/EXPO_STU(2020)603492_EN.pdf).
- EP (2021). EU-China comprehensive agreement on investment (EU-China CAI), European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-international-trade-inta/file-eu-china-investment-agreement>.
- (EU) 2021/478. Council implementing regulation (EU) 2021/478 of 22 March 2021 implementing Regulation (EU) 2020/1998 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses, Official Journal of the European Union L 99 I/1, 22.3.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:099I:FULL&from=EN>.
- EUH (2020). EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation. European External Action Service.
<https://eeas.europa.eu/sites/default/files/20131123.pdf>.
- Eurooppa-neuvosto (2021). Cotonoun sopimus.
<https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/cotonou-agreement/>.
- Euroopan komissio (1995). A long term policy for China-Europe relations. Communication of the Commission. COM(1995)279/final.
https://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/com95_279_en.pdf.
- Euroopan komissio (1998). Communication from the Commission. Building a Comprehensive Partnership with China. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1998:0181:FIN:EN:PDF>.
- Euroopan komissio (2002). EU strategy towards China. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 15 May 2002, EU strategy towards China: implementation of the 1998 Communication and future steps for a more effective EU policy

[COM(2001)265 final - Not published in the Official Journal]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:r14205&from=EN>.

Euroopan komissio (2015a). Trade for All. Towards a More Responsible Trade and Investment Policy, Strategy. European commission (2015).

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf.

Euroopan komissio (2015b). Trade for All: European Commission presents new trade and investment strategy. News archive POLICY, Brussels, 14 October 2015.

<https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1381>.

Euroopan komissio (2016). Kestävä kehitys: EU:n uudet painopisteet, 22.11.2016.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/IP_16_3883.

Euroopan komissio (2020). EU-China comprehensive agreement on investment in principle (2020). European Commission, 30 December 2020.

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/december/tradoc_159242.pdf.

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000). https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf.

Euroopan unionista tehty perussopimus (Lissabonin sopimus) (2007). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=legisum:4301855>.

Euroopan unionin ihmisoikeuksien ja demokratian strateginen kehys ja siihen liittyvä toimintasuunnitelma (2012).

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/euasiat/Documents/200330%20EU-viikkokirje%20vko%2014.pdf.

Kööpenhaminan kriteerit (1993). EurLEX. [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=fi)

[lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=fi](https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=fi).

Lomé IV yleissopimus (1989). Neljäs ATK-ETY-yleissopimus, allekirjoitettu Loméssa 15 päivänä joulukuuta 1989. EurLEX. [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A21991A0817%2801%29)

[content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A21991A0817%2801%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A21991A0817%2801%29).

VN (2021). Ulkoministeriö. Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle EU:n sekä Kiinan kansantasavallan välisen investointisopimuksen neuvottelemisesta U 12/2021.

<https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatokset?decisionId=0900908f8070a14b>.